

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU”

Vol. 96/2004

Colectia
BIBLIOTECA ECONOMICĂ

Seria
**Probleme
economice**

**ROLUL STATULUI
ÎN ORIENTAREA
ȘI CONTROLUL
ACTIVITĂȚII
ECONOMICO-SOCIALE**

- PRINCIPALELE TENDINȚE
PE PLAN MONDIAL -

Ioan BRATU
Mihai ION

ISBN 973-7940-40-7

Centrul de Informare și Documentare Economică

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE ECONOMIE NAȚIONALĂ

**ROLUL STATULUI ÎN ORIENTAREA
ȘI CONTROLUL ACTIVITĂȚII
ECONOMICO-SOCIALE
- PRINCIPALELE TENDINȚE PE PLAN MONDIAL -**

dr. Ioan BRATU, Mihai ION

Centrul de Informare și Documentare Economică
București, 2004

Volumul de față prezintă tema
“ANALIZA PRINCIPALELOR TENDINȚE CE SE MANIFESTĂ PE PLAN
MONDIAL PRIVIND ROLUL STATULUI ÎN ORIENTAREA ȘI CONTROLUL
ACTIVITĂȚII ECONOMICO-SOCIALE”,
realizată de Institutul de Economie Națională
în cadrul
Programului național de cercetare CERES.

Proiectul Institutului Național de Cercetări Economice al Academiei Române
**“Modelarea politicilor economice în perspectiva integrării în Uniunea
Europeană și fundamentarea restructurării economiei României
în contextul tranziției spre o nouă Europă”.**

Contract 155/2001

P2/10

Editat de CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
REDACTOR-ȘEF - VALERIU IOAN FRANȚ
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE - AIDA SARCHIZIAN

REDACTOR: LUMINIȚA DOGARU
MACHETARE ȘI TEHNOREDACTARE: LUMINIȚA LOGIN
CIDE/PROBLEME: Pro96-04.doc

Redacția și administrația: București, Calea 13 Septembrie nr. 13, sectorul 5,
cod poștal 76 117, telefon: 0040-1-411 60 75, telefax: 0040-1-411 54 86
Adresa poștală: București 5, căsuța poștală 5 - 72

Materialele cuprinse în acest buletin pot fi reproduse numai cu aprobarea
conducerii Institutului Național de Cercetări Economice.

Volumele seriei pot fi identificate și comandate fie în colecție anuală, respectiv ISSN 1222 - 5401,
fie pe fiecare titlu în parte, respectiv pe ISBN alocat fiecărui volum.

Pentru volumul de față: ISBN-973-7940-40-7

CUPRINS

1. Principalele incidențe ale statului în economie	5
2. Principalele caracteristici ale unor mecanisme de reglare a activității economice: piața și statul	7
3. Expansiunea și regresivitatea rolului statului în economia de piață modernă	13
4. Rolul statului în perioada de tranziție.....	20
5. Cerințe actuale ale intervenției statului în economia României	28
Bibliografie	32

Rolul statului izvorăște nu numai din capacitățile sale de constrângere și de influențare, ci și din bunurile pe care le produce, din serviciile pe care le prestează, locurile de muncă pe care le controlează, masele financiare pe care le girează etc.

1. Principalele incidențe ale statului în economie

Una dintre problemele importante ale teoriei și practicii o constituie raportul dintre stat și economie. Timp de peste două sute de ani, gândirea economică a fost dominată de controversele referitoare la rolul economic al statului, conturându-se un evantai de concepții, mergând de la liberalism până la totalitarism.

Liberalismul economic se caracterizează prin cerința de neamestec al statului în viața economică. Adam Smith, unul dintre fondatorii teoriei liberalismului susținea suveranitatea individului și caracterul autoreglator al pieței. El arăta că există o „mână invizibilă”, care îi determină pe producătorii individuali să promoveze interesele societății. Intervenția statului era acceptată de el doar în cazul în care nu exista un interes privat pentru producerea anumitor bunuri, cum este de exemplu, cazul unor infrastructuri sau al educației.

Teoria neoclasică, susținând în continuare ideea nonintervenționismului, accepta totuși intervenția statului în cazul unor bunuri colective indivizibile, a existenței externalităților (de exemplu, poluarea), precum și a randamentelor crescânde care conduc la situații de monopol.

Recunoscând incapacitatea pieței de a se autoregla oricând și în mod automat, prin mecanismul propriu și prin libera concurență, Keynes a sugerat completarea mecanismului pieței cu intervenția statului, în scopul corectării dezechilibrelor ciclice și al evitării amplificării lor. Prin aceasta se urmărea preîntâmpinarea unor fenomene negative ale economiei și piețelor, printr-o intervenție activă a statului.

Conform viziunii lui Keynes, statul este considerat un agent economic specific a cărui intervenție este legitimă în exercitarea a trei funcții majore: producția sau alocarea de bunuri și servicii, redistribuirea veniturilor, stabilizarea sau reglarea economică.

Unele păreri contradictorii au fost exprimate de economiștii americani Friedman și Galbraith, primul fiind adept al *laissez faire*-ului, iar cel de-al doilea al intervenționismului.

După Milton Friedman, creșterea puterii statului reprezintă un pericol la adresa libertății și prosperității. În opinia sa, omul liber nu recunoaște alt scop rațional decât acela care reprezintă suma scopurilor pe care fiecare se străduiește să le servească, să le atingă în mod individual.

Concentrarea puterii reprezintă cea mai mare amenințare. Deși se apreciază că este necesar guvernul pentru a putea apăra libertatea, totuși prin concentrarea puterii în mâinile oamenilor politici, guvernul reprezintă o amenințare la adresa libertății.

J.K. Galbraith este, fără îndoială, unul dintre economiștii contemporani care se bucură de cea mai largă reputație. Potrivit unor aprecieri, opera lui este expresia unei posibile noi revoluții în știința economică, considerată mult mai mare decât cea keynesiană.

Conform părerii lui Galbraith, sistemul economic funcționează ca răspuns la cererea pieței. Însă acolo unde, din diferite motive, răspunsul la această cerere este inadecvat sau imperfect, administrației de stat i se poate pretinde să corecteze cererea sau să determine răspunsul în așa fel încât să îl armonizeze cât mai bine cu interesul public.

Optica neoclasică referitoare la stat s-a modificat în ultima jumătate a secolului trecut, în sensul că a inclus printre funcțiile statului și pe cea a asigurării conducerii generale a economiei. Necesitatea unei conduceri generale a economiei a făcut să crească mult rolul statului în sistemul economic, această conducere fiind considerată ca având supremație față de interesul economic particular, întrucât reflectă interesul general al societății.

Pentru susținătorii „economiei ofertei”, cum ar fi Arthur Laffer, intervenționismul sau paternalismul excesiv al statului reprezintă cauza reducerii „înclinației naturale” a oamenilor către muncă și economisire, el constituind un factor esențial al crizei economice contemporane. Un alt economist, Pierre Rosanvallon, deosebește o criză financiară, o criză de eficacitate și o criză de legitimitate a *statului-providență*.

Dincolo de deosebirile de nuanță de la un autor la altul, intervenția statului este în general acceptată numai în anumite situații, și anume atunci când este vorba de existența bunurilor colective indivizibile, a externalităților sau a monopolurilor generate de randamentele crescătoare. În aceste cazuri, statului îi revine fie rolul de a organiza producția și a prelua în contul său diferite externalități, fie de a uza de constrângeri legislative pentru a acoperi costurile de producție (impozite, redevențe etc.) sau pentru a menține concurența (legi anti-trust), chiar dacă piața împinge la o concentrare a întreprinderilor.

Pentru liberali, statul reprezintă un agent preocupat să determine respectarea proprietății private și a regulilor concurenței, să asigure difuziunea informațiilor utile agenților economici, precum și relații sociale pașnice, să reprezinte interesele țării în exterior, să asigure respectarea integrității teritoriale și să protejeze bunurile și persoanele conform normelor de drept.

În doctrina liberală, se găsesc întotdeauna trei elemente: libertate, bunăstare și eficacitate, dar în doze diferite de la un autor la altul. Astfel, discipolii școlii austriece propăvăduiesc existența unui „stat minimal”, dar alți teoreticieni liberali sunt de acord cu Musgrave, care definește astfel cele trei funcții ale statului: funcția de alocare a resurselor, funcția de distribuire a veniturilor și funcția de reglare, vizând acțiuni conjuncturale pentru a atenua sau depăși fluctuațiile ciclice, a asigura creșterea și echilibrul macroeconomic. Aceasta este o nouă concepție despre stat, și anume „statul rațional” de tip Samuelson. În ultimele decenii, chiar și liberalii cei mai categorici precum Hayek, în ciuda aprecierilor sale privind ineficiența intervenției statului, susțin totuși că, în anumite situații, intervenția acestuia în economie este justificată, pentru a corecta anumite rezultate nefavorabile în domeniul producției și

repartiției, pentru a facilita derularea activității economice, prin crearea unui cadru monetar stabil și asigurarea serviciilor colective.

În concepția marxistă, statul este, în principal, un agent de organizare și conducere a societății în slujba clasei conducătoare care încearcă să mențină puterea acestei clase.

În teoriile marxiste se găsesc două abordări diferite în ceea ce privește statul și rolul său în societate. Pe de o parte, este contestată însăși existența statului – comunismul fiind o societate fără clase și stat, iar pe de altă parte, existența sa este legată de divizarea societății în clase sociale, el fiind un instrument în serviciul clasei dominante. În practică, teoria marxistă s-a tradus, în majoritatea țărilor comuniste prin ingerința statului în toate domeniile vieții economico-sociale, prin centralizarea excesivă a deciziilor și reducerea, uneori până la anihilare, a inițiativei și libertății de acțiune a agenților economici, instrumentele utilizate fiind cele de tip administrativ-birocratic și, în ultimă instanță, prin instituirea unui regim de esență totalitară. Sub un astfel de regim, indivizii erau considerați subordonați statului, drepturile lor depinzând de voința acestuia.

În plan practic, s-a dovedit că proiectele de dezvoltare care au mizat exclusiv, fie pe organizarea completă a vieții economice de către stat, fie pe trecerea responsabilității colective asupra pieței au cunoscut serioase eșecuri. Exemple tipice în acest sens sunt, pentru primul caz, fosta economie sovietică, iar pentru cel de-al doilea, economia chiliană. În acest din urmă caz, strategiile extrem de liberale au dus la unele dezechilibre care au trebuit corectate prin dezvoltarea unor structuri de încurajare a exporturilor și de reglementare a intrărilor de capital (Boyer, 2000).

Analiza strategiilor de dezvoltare a diferitelor țări confirmă unele învățăminte furnizate de evoluția teoriilor economice, și anume că este necesară o anumită convergență către o concepție echilibrată a relațiilor stat – piață, eliminând atitudinile extremiste care s-au manifestat în acest domeniu. Prin urmare, statul și piața nu pot fi contrapuse. Nici una dintre aceste instituții nu este substituibilă una alteia. Raportul care trebuie să existe între ele este de complementaritate.

2. Principalele caracteristici ale unor mecanisme de reglare a activității economice: piața și statul

În cadrul economiei de piață a fiecărei țări s-a impus, în ultimul secol, îmbinarea crescândă a mecanismului întemeiat pe legitățile obiective cu realizarea unor intervenții adecvate ale statului, respectiv ale guvernului în viața economică și socială. În mod firesc, activitatea statului poate contribui în mare măsură la atenuarea și eliminarea decorelărilor manifestate în fiecare țară, între economia reală și cea nominală, astfel încât să se realizeze o creștere economică susținută și o înaltă eficiență economică, socială și ecologică. În fond, prin aceasta se realizează parțial rolul activ și pozitiv al statului în viața economică și socială.

O dată cu dezvoltarea și diversificarea economiei moderne, statului i-au fost impuse din ce în ce mai multe competențe și responsabilități. Este vorba, îndeosebi, despre serviciile pe care economia privată, prin natura sa, nu le poate oferi.

Trebuie să luăm în considerare faptul că o economie modernă nu se poate constitui fără intervenția statului, nu reușește să ajungă și să se mențină la un nivel performant și să realizeze un progres general continuu. Pot interveni operațiuni de amploare riscante și păgubitoare, pot exista crize și recesiuni dureroase și de lungă durată. Măsurile adecvate care trebuie luate pentru a le controla sunt foarte controversate, dar nu există nici o îndoială că statul este cel care are competența și responsabilitatea să le ia. Statul capătă misiunea de a corecta lipsurile dovedite ale pieței și practicii, printr-o ordine economică modelată conștient. Această politică a ordinii economice ar trebui să creeze, pe de o parte, cadrul sistemului și structura economică pentru concurența totală și acolo unde acest lucru nu a fost posibil sau unde, din motive de rațiune economică sau socială, nu este indicat.

Statul în general și guvernul în special se află în întreaga lume în centrul atenției politicianilor, oamenilor de afaceri, economiștilor, juriștilor etc.

Investigațiile efectuate pe baza literaturii examinate, ne-au condus la concluzia că, în calitate de mecanisme de reglare a activității economice, piața și statul prezintă atât avantaje, cât și dezavantaje evidente.

Astfel, piața:

- stimulează producătorii să realizeze bunurile cerute de consumatori;
- impulsionează calificarea indivizilor;
- încurajează consumatorii să folosească în mod economic resursele rare;
- oferă un grad înalt de libertate economică;
- oferă informații asupra condițiilor locale;
- este un mecanism impersonal, care, prin natura lui, nu poate fi corupt.

Totodată s-au pus în evidență unele limitări și dezavantaje ale pieței, printre care menționăm următoarele:

- nu oferă celor slabi și lipsiți de speranță aceleași șanse;
- generează instabilitate economică;
- provoacă atitudini monopoliste;
- nu stimulează reducerea unor efecte colaterale, cum ar fi de exemplu poluarea;
- nu funcționează în anumite domenii, cum ar fi apărarea;
- prin reclamă se forțează cererea consumatorilor.

Aceste dezavantaje și limitări oferă argumente pentru intervenția statului.

Motivul pentru care statul intervine în economie pot fi sintetizate astfel:

- promovarea bunurilor publice;
- intervenția în domeniul externalităților, încurajând activități care au efecte externe (de exemplu, vaccinarea împotriva anumitor boli) sau descurajând pe cele care au costuri externe (exemplu, poluarea aerului);

- încurajarea consumului bunurilor de merit, descurajarea și interzicerea produselor nocive;
- ajutorarea celor săraci;
- asigurarea unui nivel ridicat de utilizare a forței de muncă;

Printre criticile aduse intervenției statului se menționează următoarele:

- Statul este un rău gestionar. Conform unor păreri, întreprinderile publice sunt mai puțin bine conduse.
- Reglementarea se opune libertății de piață. Pe această bază s-au produs dereglementări importante, mai ales după 1970, în Franța, în Marea Britanie și SUA.
- Impozitele și cheltuielile publice sunt prea ridicate.
- Sunt prea mulți funcționari publici sau aceștia nu sunt repartizați corespunzător pe domenii.
- Deficitele bugetare sărăcesc țara și colectivitățile locale.

În literatura occidentală se vorbește despre o adevărată criză a statului providență, deoarece creșterea cheltuielilor sociale frânează dinamismul economic. În acest sens, se identifică o triplă criză:

- criza financiară, deoarece criza economică reduce încasările și sporește cheltuielile pentru protecție socială;
- criza de eficacitate, datorită menținerii unor inegalități sociale;
- criza de legitimitate, datorită incriminării unor principii de redistribuire și solidaritate.

Prăbușirea regimurilor totalitare din țările Europei Centrale și de Est, unde regula era omniprezența statului, a oferit prilejul unor critici, în sensul că, el îndeplinește prea multe funcții și le îndeplinește rău, că este tentacular, neproductiv și că limitează avântul economic. În țări ca SUA, Marea Britanie, Franța s-a manifestat tendința de a reduce din competențele statului și a lăsa loc liber concurenței și inițiativei private. Cu toate acestea, șomajul nu a dispărut, iar creșterea economică nu s-a instaurat permanent în aceste țări. Unii autori susțin că în SUA creșterea economică din anii '50 și '60 s-a datorat investițiilor statului, de asemenea că, în Franța, cel puțin 1/6 din creșterea valorii adăugate provine din calificarea forței de muncă asigurată de stat (Vatimbella, 1994). În schimb, nu trebuie uitat că liberul schimb a devenit posibil prin creșterea intervenției publice, care a fixat cadrul activității și a stabilit regulile acesteia.

În optica liberală, statul este ineficient și periculos (Chatelus, Fontanel, 1993). Contestația liberală pune în cauză legitimitatea statului și a intervenției sale și cere în esență limitarea intervenției acestuia. Criticile aduse vizează:

- statul insașiabil (prelevările obligatorii indică o parte crescândă din PIB, reducând astfel partea economiei productive, descurajând prin fiscalitate eforturile și inițiativele);
- statul parazit (prelevările gestionate de stat în dauna economiei productive finanțează cheltuielile inutile sau mai puțin eficiente; eșecul politicilor redistributive, care nu pot suprima sărăcia);
- statul opresor (hipertrofia acestuia distruge principiile pe care se sprijină o societate de libertăți individuale).

Această contraofensivă liberală urmărește un stat minimal, susținând indivizii și întreprinderile. Se are în vedere reducerea puterii statului, în exercitarea funcțiilor sale suverane, lăsând pentru rest să joace regulile pieței. Pentru aceasta se urmăresc efectuarea de privatizări, dereglementarea activităților supuse controlului, reducerea sau cel puțin stabilizarea prelevărilor obligatorii.

Mecanismul pieței

În statele cu o economie modernă și eficientă, piața este plasată în centrul economiei. O astfel de economie înseamnă piețe integrate, care nu pot funcționa fără instituții și informații.

Piața reglează prin mecanismele ei cea mai mare parte a fenomenelor și proceselor care au loc în societatea modernă. După părerea lui J.K. Galbraith (1996), piața se bazează pe reacția neregulată a producătorilor mai mici sau mai mari față de puterea de cumpărare și dorința consumatorilor interni sau externi. Puterea de cumpărare dirijează mecanismul activității productive față de care aceasta reacționează, închizându-se cercul. Acest mecanism este considerat esența sistemului economiei de piață.

Problema principală este măsura în care acest mecanism funcționează independent și cât de mult trebuie să-l sprijine și influențeze puterea de cumpărare, respectiv cererea efectivă care susține sistemul. Piața este deci un mod de confruntare a ofertei cu cererea pentru realizarea unui schimb de produse, servicii și capitaluri. Ea este un mecanism complex care reprezintă totalitatea relațiilor generate de actele de vânzare-cumpărare, împreună cu condițiile concrete legate de manifestarea cererii și ofertei de bunuri și servicii și de mecanismele de armonizare a acestora, în conexiunea lor cu spațiul și timpul în care se desfășoară.

Piața se prezintă sub numeroase forme și tipuri, cele mai semnificative fiind: piața bunurilor și serviciilor, piața muncii, piața monetar-valutară, piața creditului, piața de capital etc.

Pe piață se verifică concordanța dintre nivelul, structura, calitatea ofertei și nivelul, structura și calitatea cererii, finalizându-se astfel acțiunea legii cererii și ofertei. Prin intermediul informațiilor oferite de piață, agenții economici pot și trebuie să acționeze în direcția realizării echilibrului dintre cererea și oferta de bunuri și servicii. În realizarea acestui echilibru, un rol crucial îl au prețurile întrucât prin ele cumpărătorii primesc informația cu privire la suma de bani pe care trebuie să o cheltuiască pentru a obține un produs, iar producătorii primesc informații cu privire la mărimea veniturilor la care se pot aștepta producând și vânzând produse sau prestând servicii.

„Folosirea pe scară largă a pieței reduce tensiunea din structurile sociale, făcând inutilă – afirma Milton Friedman (1962) – conformarea în privința oricăreia dintre activitățile pe care le cuprinde. Cu cât numărul de activități care intră în aria pieței este mai mare, cu atât sunt mai puține problemele care reclamă deciziile explicit politice și deci în legătură cu care este necesar un acord. La rândul lor, cu

cât problemele asupra cărora este necesar un acord sunt mai puține, cu atât este mai mare posibilitatea de a obține un acord, menținând totodată o societate liberă”.

Prețurile influențează fundamental stimulentele. Ele funcționează cel mai bine când există concurență. Prețurile și concurența determină producătorii să fie conștienți de costuri și să țină cont de resursele care pot fi utilizate în modalități alternative. În același timp, consumatorii, sub constrângerile bugetului, vor determina structura consumului printr-un arbitraj între prețurile bunurilor și utilitatea pe care acestea o au pentru fiecare individ.

O consecință deosebit de importantă a concurenței este aceea că întreprinderile se deschid inovației. Aceasta duce la cercetare și dezvoltare, în scopul utilizării unor metode noi de producție, noi materii prime, noi modalități de organizare a producției și de distribuție etc.

Pilonul pe care se sprijină capacitatea efectivă a pieței de a coordona constă în rolul prețurilor ca purtătoare de informații, când prețurile sunt juste din punctul de vedere al societății, când proprietatea privată este în siguranță și când toți participanții concură liber unii cu ceilalți, se străduiesc să obțină rezultatul optim pentru ei înșiși. În aceste condiții piața va putea cu adevărat să asigure o cantitate de bunuri și servicii în continuă creștere.

Piața are un mecanism intern care asigură modificarea structurii producției o dată cu progresul tehnologic și cu modificările preferințelor cumpărătorilor. Ea se cere privită prin prisma mecanismelor folosite pentru coordonarea tuturor deciziilor adoptate în mod individual de către producători și consumatori.

În practică se întâlnește foarte rar sau loc situația în care toate prețurile să fie corecte în orice moment, fiind astfel purtătoare de informații exacte, întotdeauna există imperfecțiuni de diferite feluri ale pieței, care implică intervenția statului pentru corectarea lor. În cazul monopolurilor s-ar putea recomanda să se deschidă accesul pentru înființarea de noi firme sau pentru concurență, prin intermediul importurilor. Desigur, imperfecțiunile minore de pe piață nu trebuie înlocuite cu unele majore realizate de autoritățile statului. Astfel, o piață imperfectă trebuie comparată cu reglementările imperfecte.

Este indispensabil însă ca autoritățile statului să opteze, pe de o parte, pentru corectarea imperfecțiunilor pieței, ca acestea să fie măsurate și comparate cu imperfecțiunile pe care le creează intervenția lor directă, iar pe de altă parte, trebuie să fie sigure că reglementările care vor fi introduse îmbunătățesc situația.

Imperfecțiunile pieței, privite la ansamblul economiei, pot costa scump societatea. De aceea, pentru soluționarea lor eficientă este nevoie de politicieni care să aibă atât o înțelegere a relațiilor economice, cât și curajul și puterea de a permite intereselor comunității pe ansamblu să aibă prioritate față de cele ale grupurilor de presiune.

Intervenția statului în economia de piață

Într-o economie de piață, guvernul nu este despovărat de responsabilitățile economice și sociale. Toate economiile de piață moderne sunt economii mixte, în sensul că în timp ce majoritatea deciziilor economice sunt luate fără intervenția guvernului, anumite decizii sunt însă încredințate guvernului, din diferite motive, cum

ar fi acelea de a asigura: reguli stabile care să protejeze proprietatea privată, concurența efectivă și schimbul liber de bunuri și servicii, un cadru legal pentru faliment și reorganizarea individuală. Aceste precondiții de bază sunt esențiale pentru ca o economie de piață să funcționeze adecvat. În acest sens, J.K. Galbraith (1962) consideră că „sprijinul administrației de stat este vital pentru dezvoltarea economiei”, indiferent dacă este sub formă de piață pentru produse, de sursă de capital pentru încurajarea și finanțarea dezvoltării de noi produse și procese, de garanții împotriva riscurilor intrinseci ale unei astfel de dezvoltări, fie pentru a furniza forța de muncă calificată, a construi infrastructura, fie, în sfârșit, pentru a salva întreprinderile falimentare sau cărora nu le merge bine afacerile etc.

Pe lângă acestea, guvernul are de jucat un rol economic important și util și din alte motive. Atunci când piețele dau greș, guvernul poate și trebuie să sprijine restabilirea lor. Desigur, nu numai piețele dau greș, ci și guvernele. De aceea este întotdeauna important să ne asigurăm că eșecurile pieței, care sunt diminuate sau eliminate de către guvern, nu sunt înlocuite cu eșecuri ale guvernului de o gravitate similară sau chiar mai mare.

Modul de orientare și control al activității economice de către guvern trebuie să servească interesului general al societății.

În concepția lui J.K. Galbraith (1996) există patru factori care obligă la o intervenție și la un control al statului, și anume:

- nevoia de a proteja acum și în viitor planeta, anumite reglementări care previn distrugerea mediului înconjurător;
- necesitatea de a-i proteja pe cei mai vulnerabili dintre angajați în sectorul productiv față de efectele negative ale mecanismului economic;
- tendința mai mult decât ocazională a economiei de a produce și vinde bunuri de larg consum cu deficiențe tehnice sau care pot aduce prejudicii de ordin fizic;
- înglobarea de către sistem a unor tendințe cu caracter de auto-distrugere a propriilor funcții ce au o oarecare eficiență.

Fiecare dintre acești factori, dă naștere unui conflict pronunțat între cei care văd sistemul ca pe o forță independentă și cei care consideră binevenite unele măsuri corective și de protecție.

Deși dimensiunea și conținutul implicării statului, respectiv a guvernului, în programele economice și sociale a fost și este extrem de controversată, totuși în țările cu o economie de piață modernă, autoritățile statului joacă un rol deosebit de important în desfășurarea activității economice și sociale.

În aceste state, primul rol al guvernului este realizarea educației publice. Educația generală a facilitat stabilitatea politică, care reprezintă o precondiție a dezvoltării economice eficiente pe termen lung.

Experiența țărilor din Asia de Sud-Est a relevat că niveluri înalte de economisire pot fi atinse printr-o educație generală, egalitară și că acumularea de capital uman este tot atât de importantă – dacă nu chiar mai importantă – decât creșterile capitalului fizic.

Al doilea rol al guvernului este cel de promovare a tehnologiei. În unele țări dezvoltate, chiar de la începutul secolului al XIX-lea, cercetarea a fost sprijinită și prin instituirea unui sistem al proprietății intelectuale. Guvernele acestor țări au

sprijinit cercetarea și au înregistrat succese extraordinare. Creșterea remarcabilă a productivității în sectorul agricol este în mare măsură atribuită sprijinului acordat de guvernul SUA cercetării și diseminării rezultatelor ei.

Al treilea rol al guvernului este cel de sprijinire a sectorului financiar care este responsabil de utilizarea resurselor de capital în modul cel mai eficient. El se ocupă de colectarea, prelucrarea și răspândirea informației, mai precis în domeniile în care eșecurile pieței sunt cel mai adesea înregistrate. Guvernele au jucat un rol activ în asigurarea securității și solidarității instituțiilor financiare, în crearea noilor instituții și piețe, pentru a umple golurile din sectorul privat.

Cel de-al patrulea rol al guvernului este cel de investire în infrastructură, incluzând instituții, dar și drumuri și sisteme de comunicații. Guvernele țărilor dezvoltate economic au creat infrastructuri instituționale în cadrul cărora piețele competitive să poată să se dezvolte.

Abia recent, de când fostele economii socialiste se luptă să devină economii de piață, specialiștii au devenit mai deplin conștienți de importanța infrastructurii instituționale, care include drepturile de proprietate, legile privind contractele, falimentul și politicile de promovare a competiției acolo unde este vitală și de dereglementare a piețelor.

Al cincilea rol al guvernului este cel de prevenire a degradării mediului. Deși economiștii au dezbătut necesitatea acțiunilor guvernului pentru corectarea eșecurilor pieței, conceptul de protecție a mediului a fost larg acceptat abia în ultimul sfert de veac. Politicile pentru un mediu sănătos nu ar trebui privite ca un lux, ci ca o necesitate vitală a dezvoltării societății. Desigur, reglementarea guvernamentală nu privește numai răspunsul la poluare, ci și acordarea unei largi serii de stimulente inovatoare și flexibile care pot fi folosite în scopul de a determina pe cei ce poluează să purifice activitățile respective.

Al șaselea rol al guvernului este crearea și menținerea unei rețele de asigurări sociale, inclusiv la serviciile de sănătate. În unele cazuri, aceste activități pot fi justificate în termeni de utilitate: ele contribuie la creșterea productivității muncii și asigură stabilitatea politică, reducând opoziția la schimbare. Dar ele, pot fi justificate și în termeni de valori fundamentale. Îmbunătățirea condițiilor de sănătate reprezintă o ameliorare a standardului de viață.

Guvernul intervine nu numai pentru a corecta disfuncționalitățile pieței, ci și pentru orientarea și controlul activității economice și sociale.

În general, se poate spune că sarcina principală a autorităților într-o economie de piață este de a se asigura că prețurile reflectă, în cel mai mare grad posibil, penuria, raritatea relativă a diferitelor bunuri și servicii. În cazul în care există un monopol al producătorilor, acest lucru nu se va întâmpla, producția va fi prea mică și prețurile vor fi prea ridicate. Atunci când prețurile nu reflectă raritatea relativă, înseamnă că piața nu și-a făcut datoria și trebuie să intervină guvernul pentru soluționarea problemei.

În literatura recentă de specialitate se pune accent pe importanța mecanismelor și, implicit, a contractelor în guvernarea relațiilor economice. Eficiența acestor mecanisme depinde de natura pe termen lung a acestor relații.

3. Expansiunea și regresiunea rolului statului în economia de piață modernă

Așa cum s-a arătat mai înainte, începând cu Adam Smith, economiștii clasici nu doreau să acorde statului decât un rol minim. În general, ei considerau că acest rol trebuie să se limiteze la lucrările publice esențiale, menținerea legii, ordinii și apărării țării. Statul trebuia să garanteze drepturile de proprietate, inviolabilitatea contractelor și să protejeze libertățile economice și politice ale indivizilor. Această atitudine conservatoare era în parte o reacție față de interferența generalizată a puterilor publice în funcționarea pieței în Europa secolului al XVIII-lea. Economiiștii clasici considerau că această interferență dăuna activității economice și împiedica creșterea economică. Probabil din acest motiv rolul statului în economie a fost relativ restrâns în secolul al XIX-lea, fapt atestat de aceea că ponderea cheltuielilor publice în PIB se situa în majoritatea țărilor industrializate, în jurul a 10%, iar filosofia economică dominantă era cea de *laissez-faire*.

În comparație cu secolul al XIX-lea, considerat epoca statului liberal clasic, secolul al XX-lea cunoaște o însemnată creștere a statului în economie, fapt ilustrat de evoluția ponderii cheltuielilor statului în PIB.

Tabelul nr.1
Cheltuielile statului la sfârșitul secolului al XIX-lea și sfârșitul secolului al XX-lea, în % din PIB

		Sf. sec. XIX	Primul război mondial		Al doilea război mondial		1980	1990	1996
			1913	1920	1937	1960			
Total cheltuieli publice	Australia	18,3	16,5	19,3	14,8	21,1	34,1	34,9	36,6
	Austria	-	-	14,7	20,6	35,7	48,1	38,6	51,7
	Canada	-	-	16,7	25,0	28,6	38,8	46,0	44,7
	Franța	12,6	17,0	27,6	29,0	34,6	46,1	49,8	54,5
	Germania	10,0	14,8	25,0	34,1	32,4	47,9	45,1	49,0
	Irlanda	-	-	18,5	25,5	28,0	48,9	41,2	42,0
	Japonia	8,8	8,3	14,8	25,4	17,5	32,0	31,3	36,2
	Noua Zeelandă	-	6,0	24,6	25,3	26,9	38,1	41,3	34,7
	Norvegia	5,9	9,3	16,0	11,8	29,9	43,8	54,9	49,2
	Suedia	5,7	10,4	10,9	16,5	31,0	60,1	59,1	64,7
	Elveția	16,5	14,0	17,0	24,1	17,2	32,8	33,5	39,4
	Regatul Unit	9,4	12,7	26,2	30,0	32,2	43,0	39,9	41,9
	SUA	7,3	7,5	12,1	19,7	27,0	31,4	32,8	33,3
	Medie	10,5	12,3	18,7	23,2	27,9	41,9	43,0	44,5
Cheltuielile statului între 1870 și 1937 apoi cheltuielile publice totale	Belgia	-	13,8	22,1	21,8	30,3	57,8	54,3	54,3
	Italia	11,9	11,1	22,5	24,5	30,1	42,1	53,4	52,9
	Olanda	9,1	9,0	13,5	19,0	33,7	55,8	54,1	49,9
	Spania	-	11,0	8,3	13,2	18,8	32,2	42,0	43,3
	Medie	10,5	11,2	16,6	19,6	21,2	47,0	51,0	50,1
Media totală		10,5	11,9	18,2	22,4	27,9	43,1	44,8	45,8

Sursa: Vito Tanzi, „*The Demise of the Nation State*”, *MF Working Paper*, August, 1998.

Expansiunea statului anterioară celui de-al doilea război mondial a fost determinată în principal de necesitatea reparării daunelor cauzate sistemului economico-social de către Marea Depresiune din 1929-1933. Încrederea acordată guvernelor de după război a determinat cerințe mai mari față de acestea; țările industrializate au dezvoltat statul asigurator (*welfare state*), în timp ce țările în curs de dezvoltare au adoptat strategii de dezvoltare dominate de stat. Ca urmare s-a realizat o mare expansiune a dimensiunii și sferei de influență a guvernelor. Cheltuielile statului au ajuns acum să reprezinte aproape jumătate din venitul total în țările cu industrie dezvoltată și aproape un sfert în țările în curs de dezvoltare.

Creșterea importantă a influenței statului a deplasat accentul de pe aspectul cantitativ pe cel calitativ, de pe mărimea absolută a statului și a dimensiunii intervenției sale pe eficiența statului în satisfacerea nevoilor umane (World Bank, 1997).

Această creștere nu se explică numai prin evenimentele istorice ale secolului, ci și prin curentele de gândire economică, cu deosebire curentul keynesist.

În cursul secolului trecut s-a produs o extindere a rolului statului ca producător de bunuri și servicii marfare. Astfel, prin naționalizările care au avut loc între 1944 și 1946, sectorul public marfar din Franța a crescut considerabil. Același fenomen s-a petrecut în Marea Britanie în perioada 1945-1949. Pentru a ne da seama de dimensiunea sectorului public menționăm că, în anul 1979, sectorul întreprinderilor publice din Marea Britanie realiza 11% din PIB, 22% din investiții și utiliza un număr de aproximativ două milioane de salariați. De asemenea, RFG dispunea de un domeniu public important. În general, întreprinderile publice din majoritatea țărilor europene realizau mai mult de 10% din valoarea adăugată și aproape un sfert din aceasta în țări ca Franța, Austria și Portugalia (Combes, 1996).

Dacă facem abstracție de unii factori istorici, cum ar fi războaiele și depresiunile economice, expansiunea intervenției statului a fost determinată și de schimbarea percepției asupra a ceea ce trebuie să facă statul, aceasta la rândul său fiind determinată în mare măsură de mai multe curente de gândire. Astfel, gândirea marxistă și socialistă, care susținea egalitatea veniturilor pentru membrii societății, a influențat statele din țările cu economie de piață, să-și asume un rol important în redistribuirea veniturilor, în sensul de a reduce veniturile celor bogați și a le mări pe cele ale săracilor, de a impozita mai mult veniturile ridicate, de a subvenționa unele produse importante și de a efectua diverse prestații cu caracter social. Pe de altă parte, gândirea keynesistă a influențat guvernele statelor din țările dezvoltate economic să se angajeze în direcția stabilizării economiei, a reducerii sensibilității la fluctuațiile ciclice și a maximizării utilizării forței de muncă. De asemenea, unele dezvoltări ale științei economice au oferit noi argumente pentru intervenționismul statal. Avem în vedere conceptul de bunuri publice, susținut de economiști renumiți precum Samuelson (1954) și Musgrave (1959), care oferea suportul ca statul să contribuie mai mult la furnizarea unor bunuri pe care piața nu le putea oferi în cantitatea necesară, datorită lipsei de interes a sectorului privat, căci erau greu de exclus de la consum așa-numiți „*free riders*”, respectiv persoanele care nu contribuiau la acoperirea costului producției.

Intervenția statului era cerută și de conceptul de externalități. Se știe că producția sau consumul anumitor bunuri poate avea efecte externe, pozitive sau negative. Revenera statului să intervină în facilitarea bunurilor cu efecte pozitive și în descurajarea celor cu efecte negative. Statul putea interveni acordând direct subvenții sectorului privat, sau prin stimulente fiscale, asigurând el însuși producția de bunuri în domeniul sănătății sau educației, sau făcând reglementările necesare (Coase, 1960).

Pentru țările în curs de dezvoltare, principiul pe baza căruia avea loc intervenția statului era că acesta dispunea de mijloace pe care sectorul privat nu le avea. De asemenea, se susținea că proiectele de mare anvergură necesitau capitaluri și competențe mari, pe care numai statul le putea întruni. În anii '50 și '60 foarte multă lume din aceste țări, considera că statul era cel mai în măsură să decidă care sunt bunurile esențiale și neesențiale, să ia măsurile de încurajare sau de descurajare a producției și să adopte politici structurale corespunzătoare.

Epoca de aur a intervenționismului statal au constituit-o anii '50 și '60, care au fost marcați de unele percepții naive asupra modului de funcționare a statului (Tanzi, 2000). Astfel, se presupunea că, acțiunea puterii publice era motivată de promovarea bunăstării sociale și că cei care elaborau politica nu erau interesați de căutarea rentei (rent seeking); că sectorul public este monolitic și ia decizii raționale și transparente; că politicile erau coerente în timp și spațiu; că deciziile puterii politice erau reversibile; că decidenții aveau toată autoritatea politicii economice. În realitate, sectorul public nu este monolitic, el are mai multe centre de decizie și nu toate se conduc după interesul general; politicile adoptate nu sunt întotdeauna coerente în spațiu și timp; este uneori influențat de căutarea rentelor sau de către grupurile de presiune; este condus adesea de decidenți care nu cunosc funcționarea economiei; nu întotdeauna se poate reveni asupra unor măsuri deja luate; poate adăposti o birocrăție ineficientă sau coruptă, sau și una și alta.

Modul în care au evoluat ideile, în mare măsură opuse celor din perioadele anterioare a făcut ca mulți specialiști să-și manifeste îngrijorarea în legătură cu influența în creștere a statului, să pună la îndoială utilitatea acestuia, punându-se astfel baza unui apel mai important la mecanismele pieței.

Păreră că statul poate rezolva cea mai mare parte a problemelor, nu mai are credibilitatea pe care o avea cu 20-30 de ani mai înainte. La aceasta a contribuit în mare măsură rezultatele nu întotdeauna corespunzătoare ale intervenției statului din multe țări și mai ales din țările în curs de dezvoltare, precum și din țările care au aparținut sistemului comunist. Astfel, în pofida unor intervenții masive ale statului în multe țări, nu s-a ameliorat substanțial alocarea resurselor, nu a fost stimulată creșterea economică, nu s-a reușit o mai bună repartizare a veniturilor sau stabilizarea mediului economic. Ca urmare a politicilor de stat, adesea resursele au fost necorespunzător repartizate. Inegalitatea veniturilor s-a manifestat și în țările în care statul a fost omniprezent și în cele cu influență mai redusă a acestuia. Într-un mare număr de țări, mai ales în cele în care intervenția statului a fost extinsă au avut loc fenomene ca: inflație, șomaj și dezechilibre macroeconomice aproape permanente. Pe cât se pare, țările care au avut un intervenționism statal mai redus și mai bine delimitat (Chile, Noua Zeelandă, țările din sud-estul Asiei) au avut rezultate economice mai bune decât altele.

Considerații importante în legătură cu tema în discuție face și Milton Friedman (1962). El afirmă că problema esențială a organizării sociale este: cum să fie coordonate activitățile economice ale unui mare număr de oameni. Dar, guvernul nu poate reproduce niciodată, oricât de capabil ar fi, varietatea și diversitatea acțiunii individuale.

Soluția propusă constă în posibilitatea coordonării prin cooperarea voluntară care se bazează pe considerentul că ambele părți ale unei tranzacții economice beneficiază de aceasta, cu condiția ca tranzacția să fie voluntară pentru ambele părți și ele să fie în cunoștință de cauză.

În societatea modernă, diviziunea și specializarea largă a muncii pe funcții sunt cerute de valorificarea resurselor disponibile. În societățile avansate gradul necesar de coordonare spre a trage toate foloasele din posibilitățile oferite de știința și tehnologia epocii moderne este infinit mai mare.

Dificultatea celui care crede în libertate este aceea de împăca această amplă interdependență cu libertatea individuală. După opinia sa, cea mai mare amenințare pentru libertate o constituie faptul că măsurile guvernamentale reprezintă un impediment major în calea libertății de acțiune a oamenilor. Restricțiile în relațiile de comerț exterior, povara impozitelor ridicate și structura fiscală complexă și inechitabilă, prețurile și salariile fixate de stat etc. stimulează indivizii să aloce și să folosească resursele în mod eronat, distorsionând acțiunea de investire a noilor sume economisite. În consecință, atât pentru stabilitate, cât și pentru creștere economică avem nevoie urgentă de o reducere a intervenției guvernamentale, nu de o creștere a acesteia.

Chiar și asemenea reduceri ar lăsa un rol important guvernului în toate domeniile amintite. Este preferabil să folosim guvernul pentru a asigura un cadru monetar stabil necesar unei economii libere. Este de dorit, de asemenea, să folosim guvernul pentru a asigura un cadru general juridic și economic care să permită cetățenilor să realizeze o creștere economică, dacă aceasta este în concordanță cu valorile lor.

După părerea sa cea mai mare amenințare o constituie concentrarea puterii în mâinile oamenilor politici, în mâinile guvernului și, în consecință, propune două principii pentru reducerea câmpului de acțiune a acestuia.

Primul principiu relevă că sfera de acțiune trebuie limitată la anumite funcții:

- protejarea libertății cetățenilor prin apărarea legii și ordinii, punerea în aplicare a contractelor private, crearea de piețe concurențiale;
- organizarea îndeplinirii în comun a ceea ce ar fi mult mai eficient și costisitor de îndeplinit în mod individual;
- asigurarea mijloacelor prin care se pot modifica regulile;
- medierea divergențelor dintre cetățeni cu privire la înțelesul regulilor și impunerea respectării regulilor de către toți;
- definirea accepțiunii drepturilor de proprietate, interpretarea și aplicarea acestora;
- politica monetară și politica fiscală sau bugetară.

Al doilea principiu se referă la faptul că puterea guvernamentală trebuie să fie dispersată la nivel regional. În esență, recunoaștem însă că rolul guvernului este acela de a face ceea ce piața nu este în stare să realizeze singură, adică să stabilească, să arbitreze și să aplice regulile jocului. De asemenea, se pot efectua prin mijlocirea guvernului anumite activități care ar putea fi făcute și prin mijlocirea pieței, cărora anumite condiții tehnice le îngreunează îndeplinirea pe această cale, cum ar fi: monopolul și alte imperfecțiuni similare ale pieței, precum și efectele de vecinătate. Întrucât nu se poate evita folosirea guvernului, trebuie să existe o evaluare clară și cuprinzătoare a avantajelor și dezavantajelor înainte de a acționa.

Dacă ne bazăm pe libera inițiativă și pe cooperarea voluntară, atât în economie, cât și în celelalte sfere de activitate, este necesar să se procedeze în așa fel încât sectorul privat să poată ține în frâu puterile guvernamentale și să asigure o apărare efectivă a libertății.

Friedman considera că proprietatea, așa cum este consfințită în codurile juridice, este de la sine înțeleasă. El aprecia că responsabilitatea guvernului în sistemul monetar este de multă vreme recunoscută și că nu există probabil nici un alt domeniu al activității economice în care acțiunea guvernului să fie atât de larg acceptată. De asemenea, considera că atunci când monopolul este rezultatul firesc al acțiunilor forțelor concurențiale de piață, există trei posibilități: monopolul de stat, monopolul privat sau reglementarea de către stat.

Studiile făcute în SUA și în Germania au ajuns la concluzia că reglementarea de către stat este preferabilă. „Efectele de vecinătate” pot fi argumente atât pentru limitarea, cât și pentru extinderea activităților guvernamentale. Este dificil de sesizat când „efectele de vecinătate” sunt suficient de mari pentru a justifica anumite costuri specifice necesare depășirii efectelor respective și este și mai dificil să se repartizeze costurile în mod corespunzător.

Însăși folosirea guvernului pentru depășirea „efectelor de vecinătate” are în sine un „efect de vecinătate” important, indiferent de circumstanțele acțiunii guvernamentale.

Liberalul se teme și are rețineri în a acorda guvernului orice funcții care pot fi îndeplinite prin mijlocirea pieței deoarece în aceste condiții cooperarea voluntară dintre indivizi în sfera respectivă este înlocuită prin constrângere, cât și pentru că prin acordarea unui rol sporit al guvernului, libertatea este amenințată și în celelalte domenii de activitate.

Este, de asemenea, larg răspândită ideea potrivit căreia controlul monetar poate fi un instrument de control și de modelare a economiei țării. Cea mai eficientă cale de a distruge o societate este aceea de a-i distruge moneda națională.

În concluzie, guvernul este chemat să mențină legea și ordinea, să definească drepturile de proprietate, să servească ca instrument cu ajutorul căruia să putem modifica drepturile de proprietate și celelalte reguli ale jocului economic, să tranșeze disputele cu privire la interpretarea regulilor, să impună executarea contractelor, să promoveze concurența, să ofere un cadru monetar, să se angajeze în activități de contracarare a monopolurilor tehnice și de depășire a

„efectelor de vecinătate”, privite în mare măsură ca suficient de importante spre a justifica intervenția guvernamentală.

Cu toate acestea, nu este mai puțin adevărat că un asemenea guvern ar avea funcții clar limitate și că s-ar abține de la o multitudine de activități care în prezent sunt exercitate de către guvernele statelor și de guvernul federal în SUA, precum și de către autoritățile corepunzătoare din celelalte țări occidentale.

Cu două decenii în urmă, afirma Arne Jon Isachsen (1992) a existat un punct de vedere politic larg împărtășit în Europa Occidentală, conform căruia guvernul are de jucat un rol important în industrie și în diferite tipuri de servicii sociale, unde întreprinderile private erau considerate inutile sau nedorite. Exemplele includ sectorul bancar, educația, asistența medicală, asigurările, transporturile, telecomunicațiile, mass-media.

În urma experienței acumulate în ultimele două decenii acest punct de vedere s-a schimbat treptat. Faptul nu este surprinzător; într-adevăr, piețele dau greș uneori, dar la fel și burocrăția și autoritățile politice care stabilesc anumite reguli. De aceea, în prezent, se consideră în mod obișnuit că întreprinderile și proprietatea privată ar trebui să reprezinte regula generală, nu mai puțin în acele domenii în care implicarea excesivă a guvernului a fost experimentată cu rezultate diferite. Valul privatizării întreprinderilor de stat, începând cu Marea Britanie, care a cuprins apoi întreaga Europă Occidentală a constituit rezultatul acestei schimbări a opiniei publice generale.

În acest context, noi întrebări au fost ridicate cu privire la tradiționalul rol al guvernului în problemele economice din economiile de piață:

- de a promova stabilitatea macroeconomică, inclusiv ocuparea deplină a forței de muncă în absența inflației;
- de a asigura o distribuție echitabilă a veniturii și bunăstării;
- de a promova o alocare eficientă a resurselor productive unor utilizări alternative.

Întrebările care s-au ridicat provin parțial din constatarea faptului că guvernele multor țări nu au avut un succes prea mare în promovarea stabilității macroeconomice, în condițiile turbulenței evenimentelor economice internaționale din ultimii douăzeci de ani.

În societate nu există un consens general cu privire la ceea ce este „corect și just” în viața economică. Chestiunile de echitate și justiție socială sunt de natură etică și filosofică. De aceea, gradul adecvat de implicare a guvernului în chestiunile economice și sociale nu este exclusiv o problemă economică care poate fi reglementată apelând la argumente și experiențe științifice, ci este inerent și o problemă politică.

După opinia lui Samuel P. Huntington, director la Olin Institute for Strategic Studies de la Universitatea Harvard (1993), trecerea multor țări la liberalizarea economiei a reprezentat un fenomen de anvergură mondială.

După părerea lui S.P. Huntington (1993), liberalizarea economiei presupune efortul de:

- reducerea rolului jucat de stat în economie;
- lăsarea distribuției bunurilor în seama pieței;

- privatizare a întreprinderilor de stat;
- eliminare a regulamentelor, autorizațiilor și subvențiilor acordate de stat;
- diminuare a taxelor vamale și a altor bariere comerciale;
- restrângere a cheltuielilor statului;
- echilibrare a bugetelor și micșorarea inflației.

În ultimul timp are loc o adevărată redescoperire a pieței și a rolului pe care aceasta îl poate juca în economie, fapt care a dus la reducerea ariei de intervenție a statului și recurgerea în mai mare măsură la piață și la funcția sa de alocare a resurselor. Desigur, nu este vorba de o contrapunere a statului pieței, nici de o concurență față de piață, ci de o completare a acesteia din urmă, de preocuparea de a-i îmbunătăți funcționarea. Aceste lucruri sunt evidente, dacă avem în vedere că în tot mai multe țări au loc privatizări de întreprinderi, reducerea mergând până la suprimarea unor restricții sau taxe vamale, a unor restricții privind creditele, reducerea sau înlăturarea controlului prețurilor și eliminarea altor constrângeri care frânează activitatea economică. Toate acestea au în vedere facilitarea jocului mai liber al pieței și reducerea câmpului de intervenție a statului. Organele care decid în domeniul economiei sunt tot mai conștiente că nu se pune problema înlocuirii de către stat a pieței, pentru alocarea resurselor, ci mai degrabă, de a lua măsuri pentru mai bună funcționare a sa. Guvernele din tot mai multe țări doresc ca în perspectivă statul să joace un rol mai mic, ceea ce, ținând seama de moștenirile din trecut, ca și de interesele anumitor grupuri de persoane, nu este întotdeauna ușor de realizat, ele putând împiedica sau chiar încetini reformele respective.

În esență, rolul guvernului din țările dezvoltate este conceput ca fiind creator de infrastructură în interesul cel mai larg: educație, tehnologie, finanțe, medicină, mediu, infrastructura socială a economiei. Deoarece piețele nu pot funcționa în vacuum, această infrastructură este necesară dacă piețele urmează să îndeplinească rolul lor central în creșterea avuției și a nivelului de viață. Întrucât construirea unei largi infrastructuri depășește capacitatea sau interesul unei singure firme, ea trebuie să fie preponderent responsabilitatea guvernului.

4. Rolul statului în perioada de tranziție

Tranziția ilustrează că piața nu este un sistem natural, care s-ar putea dezvolta spontan, ca urmare a eliberării inițiativelor individuale. Piața este, din contră, o construcție care presupune existența unei ordini politice și juridice (respectarea drepturilor de proprietate, garantarea contractelor), deci intervenția unui stat de drept. În plus, piața implică existența unei culturi de piață, adică adeziunea colectivă la anumite modele de comportament, în spiritul capitalismului și face necesar un contract social, care păstrează un minim de coeziune socială.

În opinia majorității economiștilor, tranziția nu se poate realiza decât de către un stat puternic și legitim. Trebuie remarcat însă că, în mod paradoxal, statul

moștenit de la fosta orânduire, deși hipertrofiat era nu doar nelegitim, ci și slab în același timp. Totodată, există încă un paradox și anume că reformând economia, statul trebuie să se reformeze pe sine însuși. Acestor împrejurări obiective li s-au adăugat consilierile unor specialiști cu vederi liberale, care acordând prioritate principiilor pieței au recomandat un stat minimal, au încurajat reducerea bruscă a rolului statului și a cheltuielilor publice, într-o perioadă în care nevoile de protecție socială pentru marea majoritate a populației au crescut.

Prin intrarea statului într-un proces de restrângere s-a afectat negativ însăși dezvoltarea umană, deoarece s-a ajuns la rate înalte ale sărăciei, s-au adâncit inegalitățile economice și sociale, a avut loc deteriorarea activității sectoarelor de sănătate, educație și cultură și a mediului înconjurător. În multe cazuri s-au înregistrat reducerea capacității statului de a supraveghea procesul de tranziție și construcție a mecanismelor de piață, scăderea eficienței activității guvernelor, tocmai atunci când statul era chemat să îndeplinească funcții noi și complexe de construcție a piețelor și de reglementare într-un spirit nou a activității economice.

În mod paradoxal, reducerea intervenției statului implică o capacitate mai mare a acestuia și nicidecum una mai redusă. Adesea însă guvernele s-au retras din sfere importante ale vieții economico-sociale, fără crearea altor mecanisme pentru buna desfășurare a relațiilor de piață. În multe țări, datorită lipsei sistemului legal necesar și a unor drepturi de proprietate bine definite s-a ajuns la o economie de piață neeficientă, la arbitrarul juridic, corupție și management neadecvat.

În anumite țări, prin încetarea declinului economic situația s-a ameliorat, dar în numeroase alte țări, o dată cu restrângerea rolului statului a avut loc o înrăutățire a indicatorilor de sănătate și educație și ai celor privind coeziunea socială și siguranța personală; a crescut numărul infracțiunilor și au apărut disparități mari în nivelurile veniturilor; au crescut sărăcia și șomajul.

Așa cum arată experiența țărilor aflate în tranziție, guvernele au mari responsabilități în ceea ce privește managementul economiei, asigurarea stabilității, mobilității și coeziunii sociale care pot contribui la reducerea conflictelor sociale și la accelerarea creșterii economice. Aceeași experiență arată că în centrul reformei s-a aflat mai mult restrângerea intervenției statului în economie, decât restructurarea funcțiilor acestuia.

Retragerea guvernelor din unele roluri centrale s-a realizat fără a construi capacități eficiente de guvernare, fără a introduce noi mecanisme mai adecvate pentru a reduce inegalitățile și a evita creșterea sărăciei rezultate dintr-o piață nereglementată și fără asigurarea oportunităților pentru toți.

În prezent există un consens internațional în creștere, conform căruia nu este suficientă doar urmărirea creșterii economice, fără a acorda atenția cuvenită aspectelor sociale, care să asigure prosperitatea societății și dezvoltarea în termeni umani și ecologici.

În pofida anumitor păreri destul de răspândite, guvernele au încă un rol important în reglementarea economiilor de piață și în dezvoltarea umană. Aceasta nu împiedică, ci accelerează creșterea economică și o face mai sustenabilă, așa cum arată practica țărilor industrializate. Este de asemenea acceptat că liberalizarea are nevoie de sprijin popular pentru a nu induce efecte contrare și că interesele publice și private trebuie abordate în mod echilibrat.

Așa cum arată practica țărilor asiatice, acolo unde intervenția statului a fost substanțială în direcția dezvoltării sectorului privat, unde s-a dezvoltat cadrul legal și administrativ și s-a stimulat spiritul întreprinzător, guvernul a devenit un adevărat motor al creșterii economice.

Rezultă deci că pentru crearea unui cadru de dezvoltare favorabil, care să determine toate grupurile sociale să participe la dezvoltarea economică și să beneficieze de această participare, guvernele pot interveni în economie.

Rolul statului în perioada de tranziție este stabilit prin Constituția României și alte legi organice.

Potrivit Constituției României revizuită: „România este un stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic sunt valori supreme ...”.

Statul este obligat (art. 43 al.1) să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent.

Conform art. 134, „Economia României este economie de piață ...”, iar statul trebuie să asigure:

- a) libertatea comerțului, protecția concurenței loiale, crearea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție;
- b) protejarea intereselor naționale în activitatea economică, financiară și valutară;
- c) stimularea cercetării științifice și tehnologice naționale, a artei și protecția dreptului de autor;
- d) exploatarea resurselor naturale, în concordanță cu interesul național;
- e) refacerea și ocrotirea mediului înconjurător, precum și menținerea echilibrului ecologic;
- f) crearea condițiilor necesare pentru creșterea calității vieții;
- g) aplicarea politicilor de dezvoltare regională, în concordanță cu obiectivele Uniunii Europene.

Acestea sunt cerințe minimale pe care statul trebuie să le asigure în scopul creării premiselor de introducere și dezvoltare a economiei de piață.

Introducerea și dezvoltarea economiei de piață presupune libertatea comerțului, protecția concurenței loiale, valorificarea factorilor de producție, stimularea cercetării științifice și tehnologice, pe care numai statul le poate realiza în mod optim.

În sistemul democratic bazat pe economia de piață, statul este purtătorul interesului public, prin instrumentele juridice și financiare, iar agenții economici sunt așezați într-o formulă de independență reală și de responsabilitate directă.

Nu poate exista dezvoltare economică fără dezvoltare economică la nivelul micro, a agenților economici. Deci, macrodecizia de competența statului trebuie să aibă ca efect completarea și sprijinirea dezvoltării agenților economici autonomi. Exploatarea resurselor naturale și a capacităților de producție condiționează dezvoltarea economică a țării.

Dezvoltarea economiei trebuie făcută pe baze științifice, de unde și necesitatea stimulării cercetării științifice și tehnologice.

Statul trebuie să găsească mijloacele pentru crearea cadrului favorabil de valorificare a factorilor de producție. Numai o economie prosperă, solidă poate să creeze condițiile pentru creșterea calității vieții, rațiunea de existență a oricărei instituții de stat.

Comerțul exterior apare ca o necesitate stringentă pentru țara noastră, dar se impune realizarea unui echilibru între import și export, care necesită implicarea statului în acest sens, atât prin sprijinirea unităților care realizează produse pentru export, cât și prin raționalizarea importurilor, așa cum fac și țările cu o economie de piață modernă.

Desfășurarea activității economice presupune clarificarea drepturilor de proprietate. În acest sens, la art. 135 se prevede că:

- proprietatea este publică și privată;
- proprietatea publică este garantată și ocrotită prin lege și aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale;
- bogățiile de interes public ale subsolului, spațiul aerian, apele cu potențial energetic valorificabil, de interes național, plajele, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, precum și alte bunuri stabilite de lege fac obiectul exclusiv al proprietății publice;
- bunurile proprietate publică sunt inalienabile. În condițiile legii, organice ele pot fi date de administrarea regiilor autonome ori instituțiilor publice sau pot fi concesionate ori închiriate; de asemenea, ele pot fi date în folosință gratuită instituțiilor de utilitate publică;
- proprietatea privată este inviolabilă în condițiile legii organice.

Formarea, administrarea, întrebuintarea și controlul resurselor financiare ale statului (art. 136 al.1) ale unităților administrativ-teritoriale și ale instituțiilor publice sunt reglementate prin lege.

Instituțiile statului își desfășoară activitatea în conformitate cu prevederile Bugetului public național aprobat de Parlament și cu Programul de guvernare acceptat de Parlament.

Impozitele, taxele și orice alte venituri ale bugetului de stat și ale bugetului asigurărilor sociale de stat se stabilesc numai prin lege, iar impozitele și taxele locale se stabilesc de consiliile locale sau județene, în limitele și în condițiile legii. Sumele reprezentând contribuțiile la constituirea unor fonduri se folosesc, în condițiile legii, numai potrivit destinației acestora.

Guvernul, potrivit programului său de guvernare acceptat de Parlament asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice.

Rolul, funcțiile și atribuțiile actuale ale Guvernului României sunt stabilite prin Legea nr. 90 din 26 martie 2001 privind organizarea și funcționarea Guvernului României și a ministerelor.

În conformitate cu această lege, Guvernul României are rolul de a asigura funcționarea echilibrată a sistemului național economic și social, precum și racordarea acestuia la sistemul economic mondial, în condițiile promovării intereselor naționale.

Pentru realizarea rolului său guvernul exercită următoarele funcții:

- a) funcția de strategie, prin care se asigură elaborarea strategiei și punerea în aplicare a Programului de guvernare;
- b) funcția de reglementare, prin care se asigură elaborarea cadrului normativ și instituțional necesar în vederea realizării obiectivelor strategice;
- c) funcția de administrare a proprietății statului, prin care se asigură administrarea proprietății publice și private a statului, precum și gestionarea serviciilor pentru care statul este responsabil;
- d) funcția de reprezentare, prin care asigură, în numele statului român, reprezentarea pe plan intern și extern;
- e) funcția de autoritate de stat, prin care se asigură urmărirea și controlul aplicării și respectării reglementărilor în domeniul apărării, ordinii publice și siguranței naționale, precum și în domeniul economic și social și al funcționării instituțiilor și organismelor care își desfășoară activitatea în subordinea sau sub autoritatea Guvernului.

În realizarea funcțiilor sale, Guvernul îndeplinește următoarele atribuții principale:

- a) exercită conducerea generală a administrației publice;
- b) inițiază proiecte de lege și le supune spre aprobare Parlamentului;
- c) emite hotărâri pentru organizarea executării legilor, ordonanțe și ordonanțe de urgență;
- d) asigură executarea de către autoritățile administrației publice a legilor și a celorlalte dispoziții normative date în aplicarea acestora;
- e) elaborează proiectele de lege a bugetului de stat și a bugetelor asigurărilor sociale de stat și le supune spre adoptare Parlamentului;
- f) aprobă strategiile și programele de dezvoltare economică a țării, pe ramuri și domenii de activitate;
- g) asigură realizarea politicii în domeniul social potrivit Programului de guvernare;
- h) conduce și controlează activitatea ministerelor și a celorlalte organe centrale de specialitate din subordinea sa;
- i) asigură administrarea proprietății publice și private a statului;
- j) înființează, cu avizul Curții de Conturi, organe de specialitate în subordinea sa;
- k) cooperează cu organismele sociale interesate în îndeplinirea atribuțiilor sale.

Modalitatea formării, administrării și întrebuițării resurselor financiare ale statului și ale sectorului public sunt supuse controlului potrivit art. 139, Curții de Conturi, care prezintă anual Parlamentului un raport asupra conturilor de gestiune ale bugetului public național din exercițiul bugetar expirat, cuprinzând și neregulile constatate.

În practică, statul nu și-a jucat corespunzător rolul în crearea condițiilor necesare tranziției la economia de piață, dezvoltării economiei românești și asigurării unui nivel de trai decent cetățenilor.

În interpretarea și realizarea rolului statului în perioada postdecembristă au avut loc numeroase greșeli și ezitări, printre care menționăm:

– În legătură cu prevederea că „Economia României este economie de piață”, ceea ce evident nu reflecta o stare de fapt, ci o dorință, o țintă de a construi o astfel de economie. Interpretarea mecanică a acestei prevederi constituționale a adus multe prejudicii țării. Acestea proveneau, pe de o parte, din supoziția nu mai este necesar ca statul să se implice în construirea economiei de piață, deoarece aceasta *de jure* este construită, nu însă și *de facto*, iar, pe de altă parte, din faptul că economia românească, trebuia să treacă brusc, fără o pregătire prealabilă, la aplicarea mecanismelor pieței și fără să existe un mediu economic, de afaceri corespunzător. Așa se face că nici după aproape paisprezece ani de tranziție, România nu dispune de o economie de piață funcțională și competitivă care să favorizeze integrarea în Uniunea Europeană, în condiții benefice pentru țara noastră.

– A avut loc fetișizarea principiului pieței libere „pure” care nu există în nici o țară cu economie dezvoltată și care și-a pus amprenta considerabil asupra mișcării și rezultatelor economiei noastre. Aceste rezultate au fost puse pe seama neputinței statului, nu pe seama numeroaselor grupuri de presiune apărute după anul 1989.

Politicienii postrevoluționari au acreditat ideea că în desfășurarea activității economice orice intervenție din partea statului, în general, și a instituțiilor sale, în special, trebuie să înceteze cât mai curând posibil, deși statul a rămas încă mulți ani proprietarul unei mari părți din averea națională, iar piața nu este capabilă să se autoregleze. O asemenea idee pusă în practică a permis unor persoane sau grupuri de persoane să-și însușească fără muncă, rapid, o parte însemnată din averea națională, devenind peste noapte multimiliardari, în timp ce majoritatea populației (producătoare a acestei averi) a devenit an de an tot mai săracă.

Oamenii politici care creează cadrul necesar desfășurării economiei de piață, au fost sfătuiți de „experții” străini și chiar de către specialiști autohtoni, ca statul să acționeze îndeosebi prin folosirea pârgurilor monetar-financiare. Așa se explică conducerea de către guvern a economiei prin acte normative frecvent modificate, prin politici monetar-financiare rupte de realitate și raționalitate.

A fost ignorat faptul că economia de piață se găsește la antipodul economiei socialiste, planificate, fiindcă are la bază alte principii: principiul predominării proprietății private, principiul autonomiei funcționale, al libertății de acțiune, al inițiativei private, al descentralizării procesului de luare a deciziilor, dar și acela al creării de către stat a regulilor jocului și controlul respectării lor.

În contextul exacerbării încrederii în forțele pieței (care se află în curs de formare), s-a ignorat ideea de planificare, fără a ține seama că aceasta reprezintă o formă de manifestare a funcției de previziune, absolut necesară și în economia de piață.

Doar teoretic, piața funcționează fără restricții din partea statului, însă efectiv piața nu este și nu poate fi cu adevărat în întregime liberă. Ea se manifestă în conformitate cu scopurile și orientările de ansamblu ale societății, evoluează într-un cadru legal și instituțional stabilit și controlat de către stat.

- A avut loc distrugerea bruscă și nepregătită a vechilor structuri instituționale, fără a fi puse în funcțiune altele noi, specifice economiei de piață și eficiente. Astfel, în numele distrugerii fostelor structuri politice a fost destrămată întreaga structură instituțională economică, cu funcții strategice la nivel de ramuri și subramuri care asigurau circuitele productive, fapt care a avut consecințe dezastruoase asupra producției și eficienței sale economice.

Consecințele acestor măsuri au constat în: dezarticularea relațiilor orizontale și verticale și perturbarea legăturilor comerciale și de cooperare dintre agenții economici, distrugerea sistemului informațional și lipsă de perspectivă privind evoluția pe termen scurt, mediu și lung, determinând în final o acțiune haotică a agenților economici, reglajul realizându-se cu pierderi însemnate de resurse materiale, umane și financiare.

Soluționarea noilor probleme s-a făcut fie cu instituții improvizate, create ad-hoc, fără să aibă la bază reguli, reglementări și mecanisme riguros conturate.

Prin legislația adoptată (Legea nr. 15/1990 și Legea nr. 31/1990) s-a operat o schimbare esențială *de jure* însă nu și *de facto* în problema proprietății. Astfel, a fost înlăturat principiul potrivit căruia statul este unicul proprietar al principalelor mijloace de producție și deci unicul decident asupra soartei acestora.

Prin aceste legi, proprietatea statului a fost transferată gratuit către regiile autonome și societățile comerciale, ca subiecte de drept privat, fără să se stabilească riguros obligațiile acestora față de stat.

O asemenea schimbare a generat modificări de esență în conducerea și gestionarea patrimoniului, întrucât proprietarul, respectiv regia sau societatea comercială are dreptul de a decide autonom cu privire la formarea și utilizarea fondurilor sale.

În procesul de tranziție, statul s-a ocupat prea puțin de crearea unui climat economic de afaceri favorabil în cadrul căruia proprietatea privată și cea publică să-și poată dovedi eficiența sub aspect economic și social. În multe situații, se urmărește profitul imediat și cât mai mare de către unitățile private în detrimentul satisfacerii unor nevoi reale ale societății. Unitățile proprietate publică cărora li s-a impus o multitudine de restricții privind asigurarea mijloacelor financiare necesare menținerii nivelului producției, impozite și taxe și penalități exagerate, au renunțat la realizarea principiilor economice de a obține profit, în favoarea supraviețuirii de la o zi la alta și plata cu prioritate a salariilor, sub presiunea permanentă a sindicatelor. Aceste fenomene s-au concretizat în diminuarea drastică în special a producției industriale, creșterea exagerată a prețurilor, sporirea galopantă a inflației și sărăcirea în masă a populației.

- România se caracterizează prin incertitudinea drepturilor de proprietate pentru o mare parte a avuției naționale (active imobiliare destinate privatizării aflate încă în patrimoniul public, bunuri aflate în litigii comerciale etc.).

Mediul economic românesc actual demonstrează cu claritate că privatizarea este o condiție necesară, dar nu și suficientă pentru eficientizarea economiei. Din punct de vedere economic, privatizarea vizează găsirea de proprietari animați de dorința de a asigura o utilizare rațională a resurselor și creșterea performanțelor (inclusiv manageriale), schimbarea regimului de proprietate nu a modificat însă comportamentul managerilor, întrucât noii

proprietari nu aveau puterea, motivația și mijloacele necesare pentru a le controla acțiunile și a-i determina și motiva să acționeze în interesul întreprinderii și al acționarilor (proprietarilor) săi și nu doar al propriului interes.

Opinia potrivit căreia trebuie făcută mai întâi privatizare și apoi restructurare, contrar bunelor intenții de promovare a privatizării a constituit suportul politic al stagnării și pierderii de timp și de producție de către industrie și a subminat însăși privatizarea și modernizarea, făcând întreprinderile neatractive pentru privatizare.

Privatizarea nu trebuie concepută ca un scop în sine, ci ea trebuie urmată din punct de vedere al eficienței și consecințelor sale economice și sociale de efecte pozitive pentru națiune, deoarece fără ele aceasta este fără sens.

- În procesul de tranziție s-a extins considerabil blocajul financiar, provocat în mare parte chiar de către stat. Măsurile adoptate de către stat nu au condus la deblocarea financiară a economiei românești.

În prezent, blocajul financiar constituie unul dintre cele mai grave fenomene cu care se confruntă economia românească în tranziția la economia de piață. Acesta s-a agravat treptat pe măsura apariției și creșterii prețurilor și inflației, a pierderilor înregistrate de unii agenți economici, precum și ca urmare a dereglării activităților productive și de piață, a scăderii producției și productivității muncii, a creșterii costurilor de producție.

România se confruntă cu o altă problemă gravă și anume inflația care a cunoscut în țara noastră un trend ascendent de mare amploare, reflectând o serie de dezechilibre cauzate de sporirea continuă a nivelului general al prețurilor mărfurilor și al tarifelor serviciilor, ca efect al impactului distructiv al unor factori perturbatori de natură politică, monetar-valutară, economică și socială. Inflația galopantă situează România pe un nedorit prim loc în rândul țărilor candidate la integrarea în Uniunea Europeană.

Instituțiile statului nu au reușit în paisprezece ani de tranziție să scape România de nivelul înalt al inflației care a contribuit din plin la sărăcirea majorității populației. Astfel că în prezent doar o parte foarte redusă a populației țării se poate bucura de un nivel de trai decent.

- Dezvoltarea instituțională a fost lăsată pe un plan secundar, fapt ce a contribuit la prelungirea perioadei de tranziție.

Menționăm trei factori care influențează instituțiile în atingerea scopurilor lor:

- a) dificultatea de a concepe și codifica regulile de decizie corespunzătoare fiecăreia din multiplele stări posibile ale mediului ce pot afecta în mod apreciabil costurile organizației;
- b) precizia cu care pot fi transmise scopurile instituției la toți membrii decidenți ai ierarhiei;
- c) măsura în care membrii instituțiilor respective pot fi motivați să urmărească realizarea acestor scopuri și interese.

- În fine, relevăm incapacitatea Guvernului, a instituțiilor guvernamentale de a elabora și aplica strategii, politici și programe coerente și realiste care a prejudiciat grav mulți ani realizarea interesului național, respectiv creșterea economică sustenabilă și ridicarea standardului de viață al populației.

În concluzie, rolul și funcțiile economico-sociale ale statului în perioada de tranziție suscită încă multe discuții și controverse.

Discuțiile și clasificările privesc atât conținutul funcțiilor statului, cât și modelul, metodele, instrumentele și pârghiile economico-financiare de participare și intervenție a statului în activitatea economică.

Sistemul economic actual din Europa Occidentală se bazează pe două axiome:

- prima vizează dezvoltarea pieții în numele eficacității și libertății;
- a doua privește compensarea insuficiențelor acestor piețe, prin exercitarea pe baza cerințelor fundamentale ale pieței a unei intervenții și a unui control statal.

Principalii factori care au impus limitarea elementelor spontane în favoarea celor conștiente sunt:

- accentuarea complexității vieții economice și creșterea gradului ei de socializare;
- necesitatea îmbinării creșterii eficienței economice cu asigurarea unei eficiențe sociale sporite;
- accentuarea internaționalizării și globalizarea vieții economice și necesitatea dezvoltării unor relații economice reciproc avantajoase între toate țările, prin extinderea integrării economice pe plan regional și pe plan mondial;
- criza ecologică și necesitatea asigurării unei dezvoltări economice durabile pentru fiecare țară.

Îmbinarea mecanismelor pieței cu rolul economico-social al statului explică în mare măsură succesele înregistrate în țările capitaliste dezvoltate în perioada postbelică.

5. Cerințe actuale ale intervenției statului în economia României

Examinarea evoluției în timp a intervenției statului în economie ilustrează că rolul acestuia variază în timp și spațiu. Intensitatea intervenției statului este diferită de la țară la țară, în funcție de momentul istoric și de nivelul de dezvoltare economico-socială. Ea crește în perioadele de criză sau în cele de război. Este, de asemenea, influențată de regimul politic adoptat într-o țară sau alta (dictatorial, democrat sau liberal) precum și de teoriile economice care au apărut în decursul timpului. Desigur, că în funcție de acești factori se produc modificări în însuși instrumentele și mijloacele de intervenție utilizate.

Studiile noastre au pus în evidență că în etapa actuală au loc procese de regândire, de reevaluare și de reformă a statului, de redefinire a funcțiilor și a responsabilităților sale, în întreaga lume.

În ultimele decenii, opiniile privind rolul adecvat al statului în economia de piață s-au schimbat în mare măsură. Deși numeroși politicieni și specialiști se pronunță pentru o retragere a statului din economie, cerând un stat minimal, „rezidual” și un sistem economic „dereglementat”, totuși, aceste pretenții au rămas mai mult în plan teoretic, deoarece, chiar și în cele mai avansate țări, intervenția statului, judecată prin prisma cheltuielilor publice efectuate nu a scăzut, ci dimpotrivă, se poate vorbi de o creștere a dimensiunii și a sferei sale de cuprindere (World Bank, 1997).

Desigur că nu există o soluție unică, privind intervenția statului pentru toate țările, dată fiind varietatea situațiilor și momentelor istorice în care acestea se află, a condițiilor și punctelor de pornire diferite. Semnificativ în acest sens este exemplul Coreei de Sud, în care statul a jucat la început un rol primordial în economie și care, către finele anilor '80, ținând seama de stadiul de dezvoltare atins, a început să renunțe la vechile strategii de intervenție directă și să se retragă puțin câte puțin din economie.

În general, în secolul al XX-lea, intervenția economică a statului în lume a înregistrat un flux în perioada postbelică, până în anii '50 și '60, considerați ca epoca de aur a intervenționismului, după care a urmat un reflux al acestuia. De la ortodoxismul keynesist s-a ajuns la un nou liberalism, care, chiar dacă seamănă cu cel de la debut este, în același timp, foarte diferit. Lumea actuală este constituită din state a căror forță de intervenție și reglementare este puternică.

Pentru țările în tranziție, inclusiv pentru România, îndatoririle statului sunt uriașe, incomparabil mai mari decât în țările capitaliste dezvoltate, deoarece, aici există o problemă de importanță istorică, de a construi o economie de piață funcțională și concurențială și de a stabili economia hiperreglementată moștenită de la socialism. Însă, cu toate că a avut loc o creștere impresionantă a problemelor economico-sociale de rezolvat, în aceste țări s-a înregistrat un proces de restrângere a rolului statului, de diminuare a posibilităților acestuia, cu toate consecințele nefavorabile binecunoscute.

În general, statul trebuie să se implice acolo unde piața nu poate răspunde anumitor cerințe și acolo unde intervenția sa este indispensabilă și eficientă.

Statul se dovedește a fi indispensabil, deoarece el a fost creat pentru a garanta regulile și ordinea fără de care piața nu ar putea exista. Statul nu își poate îndeplini misiunile fără o piață funcțională, iar aceasta din urmă, nu poate funcționa în opoziție față de stat. El trebuie să stabilească regulile jocului, care protejează piața împotriva propriilor sale devieri (cum este de exemplu, tendința permanentă către monopol).

Întrucât piața este mioapă și nu poate ține seama decât de condițiile conjuncturale manifestate pe termen scurt, numai statul poate aduce o viziune pe termen mediu și lung, absolut necesară pentru alegerea celei mai bune opțiuni și pentru a realiza echilibrele esențiale în cadrul societății. Ilustrativ din acest punct de vedere este cazul cercetărilor fundamentale. Astfel, deoarece marile întreprinderi ezită să se angajeze în asemenea cercetări, cărora nu li se pot prevedea aplicații, sau să se lanseze în proiecte de durată, cu succes incert, este de datoria statului să-și asume costurile și riscurile a tot ceea ce are șanse de progres în viitor.

Statul este singurul agent care poate realiza acțiuni coordonate, privind ansamblul economiei, menite să răspundă unor necesități sau interese colective, cum ar fi în special politicile publice, necesare pentru asigurarea unor ajustări structurale și a coerenței sectoarelor de activitate, mai ales în materie de sănătate, educație și formare profesională – domenii în care abordarea marfară este cu totul insuficientă. Aici intră și politicile industriale, cele de amenajare teritorială, politicile culturii, cercetării și dezvoltării. Potrivit unor păreri, tehnologia trebuie tratată ca un adevărat bun colectiv, benefic pentru ansamblul sectorului productiv și care cere un demers în termeni de interes general.

Statul se dovedește indispensabil, pe de o parte când este vorba de externalități, întrucât costurile și avantajele nu pot fi exprimate în prețuri pentru producătorul sau consumatorul individual. Pe de altă parte, de stat și de colectivitate depind construcția de infrastructuri, tot mai importante în condițiile actuale (transport, comunicații etc.). De asemenea, emergența constrângerilor de mediu cere abordări mult mai globale, în care se exprimă alegerile colective, rezultate din preferințele societății.

Caracterul indispensabil al statului izvorăște și din riscul dezintegrării sociale, pe care o antrenează brutalitatea evoluțiilor către economia de piață privată. Necesitatea de a dezvolta mobilitatea și flexibilitatea de a spori productivitatea, conduce în cea mai mare parte a țărilor occidentale, la marginalizarea unei fracțiuni crescânde a societății. De aceea, acțiunea statului de a păstra o coeziune socială minimă, controlând și limitând excesele unei piețe generatoare de inegalități este esențială.

Dimensiunea internațională a economiilor moderne cere prezența unui aparat de stat, care să asigure, în condițiile actualelor raporturi dintre state, reprezentarea și apărarea intereselor naționale. În prezent, nu mai este vorba de necesitatea intervenției statului într-o economie închisă, așa cum preconiza Keynes, ci de o intervenție justificată de deschidere a economiilor, în condițiile mondializării și globalizării. Pe măsura eliminării controalelor directe asupra mărfurilor și capitalurilor crește rolul statului, pentru asigurarea competitivității și prezenței ansamblului național în concurența internațională.

În sfârșit, statul partener din economia de piață trebuie să fie modern și eficient. Un stat eficient este vital pentru furnizarea bunurilor și serviciilor, a regulilor și instituțiilor, care permit dezvoltarea piețelor și creșterea standardului de viață al populației. Pentru a fi eficient statul trebuie să lupte înainte de toate împotriva tendințelor de hipertrofiere. Un principiu care trebuie urmat este că, dacă întreprinderile sunt mai apte să exercite o anumită activitate, statul trebuie să se abțină de a o face. Iar, aplicând principiul „stat mai puțin, dar mai bun”, statul trebuie să-și dezvolte capacitățile de a se ocupa eficient de problemele care îi revin. Delimitarea acestora nu poate fi făcută o dată pentru totdeauna, ea fiind determinată de evoluția activităților economico-sociale și interdependențelor care le generează.

În raționalizarea și modernizarea gestiunii sale, statul trebuie să pornească de la definirea clară a obiectivelor care se urmăresc și a mijloacelor de utilizat. Eficiența intervenției sale depinde de capacitatea sa de a convinge, de necesitatea și legitimitatea acțiunilor sale.

În fine, trebuie delimitate intervențiile la nivel central și local și stabilite nivelurile de competență. Avem în vedere descentralizarea activităților și acordarea unei largi autonomii administrațiilor locale. Desigur, pentru a spori eficiența intervenției statului va trebui mers mai departe în această direcție, pentru a nu se ajunge în situații de opoziție a intereselor autorităților locale, față de interesul general. Tocmai evitarea unor asemenea dezechilibre de putere, impune această nouă abordare a intervenției publice, în viața economico-socială.

Dacă acestea sunt cerințe generale cărora trebuie să le răspundă, desigur cu intensități diferite, orice stat din lume, pentru a deveni modern și eficient, în plus pentru țările în tranziție, inclusiv pentru țara noastră o cerință fundamentală o constituie aceea de a conduce procesul general de reformă economică. În acest domeniu se manifestă încă serioase rămăneri în urmă. Întrucât procesul de reformă în România a fost mult timp mai mult mimat decât înfăptuit, în momentul de față, nu avem încă o economie funcțională și nici puterea de a face față concurenței din Uniunea Europeană.

Toate acestea arată că în înfăptuirea reformei, descătușarea și stimularea pieței concurențiale rămân cele mai însemnate imperative. Numai punerea la punct a unui sistem de piață, care să funcționeze eficient va fi în măsură să furnizeze întreprinderilor informații corecte privind cererea de produse, consumurile de materiale și forță de muncă, costurile de producție și prețurile. Așa cum arată întreaga experiență internațională, piața nu se poate autoinstituși și nu pot fi lăsate lucrurile să se desfășoare sub acțiunea unor forțe spontane. De aceea, statul trebuie să se transforme într-un adevărat motor al reformei economice. El trebuie să devină un veritabil apărător al pieței, adică un adversar, ci ocrotitor al acesteia.

Pentru reușita tranziției către economia de tip concurențial, guvernul trebuie să fie puternic, capabil să reglementeze și să monitorizeze măsurile de restructurare care se impun. Trebuie recunoscut faptul că, în direcția creării unei economii de piață funcționale, în ultimul timp a început să se manifeste un nou tip de comportament statal, mai exigent față de realizarea reformei, care a adus unele rezultate pozitive, și, de aceea, acest comportament trebuie continuat și dezvoltat.

Obiectivul creșterii economice rămâne pe mai departe soluția, atât a rezolvării unor importante probleme sociale și a ridicării standardului general de viață al populației, cât și a integrării în structurile economiei europene. Pentru relansarea durabilă a creșterii economice, în afara asigurării în continuare a măsurilor de privatizare și restructurare sunt necesare măsuri ferme de regândire a politicii economice și bugetare, de îmbinare mai bună a măsurilor pe termen scurt cu cele pe termen lung, de reducere a inflației, de reprojecție a sistemului de protecție socială și de îmbunătățire a competitivității produselor românești.

BIBLIOGRAFIE

1. Aftalion, F.; Classen, E.; Salm, P. — *La liberté à refaire*, Hachette, Paris, 1984, p. 363.
2. Alesina, L. — *The Inequality. Myths Political Economy of Macroeconomic Stabilisation and Income and Reality*, in: *Income Distribution and High Quality Growth*, MIT Press, Cambridge, M.A., 1997.
3. André, C.; Delorme, R. — *L'État et l'économie*, Seuil, Paris, 1983
4. Aoki, M.; Okuno Fujiwara, M., — *Beyond the East Asian Miracle: Introducing Enhancing View*, in: Aoki, M., Kim H. K., și Okuno Fujiwara (sub direcția ...), *The Role of Government*, in *East Asian Economic Development*, Oxford, Clarendon Paperbacks Press, 1998.
5. Asselain, I. C. — *Histoire économique du XXe siècle*, Dalloz, Paris, 1995, p. 55.
6. Auberge, P. — *L'alergie fiscale*, Calman Levy, Paris, 1984, p. 149.
7. Baitone, A. — *Economie générale*, Dalloz Sirey, Paris, 1992.
8. Boyer, R. — *État marché et développement*, Problèmes économiques nr.2653/23 febr. 2000, p. 17.
9. Boyer, R. — *De Labour Institutions Matter for Economic Development ? A „Regulation Approach for the OECD and Latin America with an Extension to Asia*, in: Rodgers G., (sub direcția ...), *Workers, Institutions and Economic Growth in Asia*, ILO/ILLS, Geneva, 25-112.
10. Chatelus, M.; Fontanel, J. — *Dix grandes problèmes économiques contemporains*, Presses Universitaire de Grenoble, 1993, p. 195.
11. Cioabă, A. — *Statul social*, Editura Institutului de Teorie Socială, București, 1999, p. 45.
12. Coase, R. — *The problem of Social Cost*, *The Journal of Law and Economics*, octombrie, 1960.
13. Combes, A., (sub direcția ...) — *L'économie aux concours des grandes écoles. Analyse économique et historique des sociétés contemporaines*, Nathan, Paris, 1996, p. 311.
14. Crozier, M. — *État modeste. État moderne*, Fayard, Paris, 1979.
15. Delmas, P. — *Le maître des horloges*, Odile Jacobs, Paris, 1991.

-
16. Fontvielle, L. — *Evolution et croissance de l'État français de 1815 à 1969*. În: *Economies et Sociétés*, Cahiers de l'ISMEA, Serie A.F., no. 13, 1976.
  17. Friedman, M. — *Capitalism and Liberty*, The University of Chicago Press, 1962.
  18. Friedman, M. — *Free to Choose*, Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1980.
  19. Galbraith, J., K. — *The Affluent Society*, Houghton Mifflin, Boston, 1958.
  20. Galbraith, J., K. — *The Good Society the Human Agenda*, Houghton Mifflin Company Boston, New York, 1996.
  21. Galbraith, J., K. — *Economics and the Public Purpose*, Andre Deutsch Limited, 1974.
  22. Huntington, Samuel P. — *Ce preț are libertatea?*, Sinteza nr. 100/1994.
  23. Isachsen, Arne Jon; Hamilton, Carl B.; Gyefason, Thorvaldur— *Să înțelegem economia de piață*, European Free Trade Association, 1992.
  24. Isărescu, M. — *Reflecții economice*, CRECC, București, 2001, p. 109.
  25. Jeanney, J., P. — *Le marché et l'État*, Lettre de l'OFCE nr.136, febr. 1995.
  26. Krueger, A., O. — *The Political Economy of the Rent seeking Society*, The American Economic Review, vol.64, nr. 3, iunie, 1974.
  27. Lepage, H. — *Économie politique des transferts sociaux*, La Nef, nr. 2, 1979.
  28. Olivennes, D.; Bavarez, N. — *L'impuissance publique*, Calman Lévy, Paris, 1989.
  29. Pareto, W. — *Manuel d'économie politique*, Paris, 1906.
  30. Piper, U.; Taylor, L. — *The Revival of the Liberal Creed: the IMF and World Bank, and Inequality in a Globalized Economy*, in: Baker D., Epstein G., Pollin R., (sub direcția ...), *Globalization and Progressive Economic Policy*, Cambridge, 1998.
  31. Rosanvallon, L. — *L'État en France*, Seuil, Paris, 1990.
  32. Sava, S. — *Un truism al economiei moderne: sinergia piață – stat*, Economistul, nr. 333/iul.1993.
  33. Say, B., J. — *Traité d'économie*, Guillaumin et Cie., Libraires, Paris, 1861, p. 50, 134-135.
  34. Samuel, P. — *Dictionnaire des idées reçues en économie*, ediția 3-a, Syros, Paris, 1994, p. 126.
  35. Sorman, G. — *La solution liberale*, Fayard, Paris, 1984, p. 214.
  36. Stiglitz, Y., E. — *Rolul guvernului în dezvoltarea economiei*, SPE Oeconomica IRLI nr.3-4/1998.

37. Tanzi, V. — *Redistributing Income through the Budget in Latin America*, Banca Nazionale de Lavoro, Quarterly Review nr.108, martie, 1974.
38. Tanzi, V. — *Flux et reflux de l'action économique de l'État*, Problèmes économiques nr.2653, 23 ianuarie, 2000, p.29.
39. Tullock, G. — *The Welfare Costs of Tariffs, Monopolies and Theft*, Western Economic Journal nr.5/1967.
40. Vatimbella, A. — *Dictionnaire des idées reçues en économie*, ediția 3-a, Syros, Paris, 1994, p.121.
41. Wagner, A. — *Les fondements de l'économie politique*, Paris, vol.3, p.379.
42. Wonnacott, P., Wonnacott R. — *Economics*, Ediția 3-a, Mc Graw – Hill Book Company, New York, 1986.
43. World Bank— *The East Asian Miracle: Economic Growth and Public Policy (1993); From Plan to Market (1996); State and Development (1997); Knowledge for Development*, Reports, Oxford University Press (1998).
44. Parlamentul României — *Constituția României*, București, 1991.
45. Parlamentul României — *Legea nr.90 din 26 martie 2001 privind organizarea și funcționarea Guvernului României și a ministerelor*, publicată în M.Of. nr.164, 2 aprilie 2001.